

Inleiding – Edzard Mik

Bevindt de hedendaagse muziek zich in een crisis? Aan haar kwaliteit zal het niet liggen. Die lijkt rijker en veelkleuriger dan ooit. Toch heerst er onbehagen. Een gevoel dat hedendaagse muziek haar relevantie aan het verliezen is. Over het belang van hun kunst hadden componisten nooit twijfels. Maar dat lijkt veranderd. Heftige debatten waarin zij de betekenis van hun muziek aanjoegen en zichzelf als voorvechters van deze of gene stroming belangrijk maakten, worden niet meer gevoerd. De meeste componisten zijn doordrongen van het besef dat die discussies achterhaald zijn. Als afgeschermd, geïsoleerde, zorgvuldig gecultiveerde en genormeerde categorie heeft hedendaagse, gecomponeerde muziek haar langste tijd gehad; meer en meer lijkt zij het af te leggen tegen de dominantie van de populaire cultuur. Voor zover hedendaagse muziek nog betekenis heeft, is het omdat zij ermee vermengt of erin opgelost is, zoals in veel filmmuziek.

De vraag naar de betekenis van hedendaagse muziek in tijden van massamedia en internet geldt ook voor de andere kunsten. Betekeniserosie en voortdurende verandering, aanpassing: het is de conditie waarin de moderniteit ons heeft gebracht. Moderniteit wordt door Marshall Berman in zijn boek *All that is solid melts into air* aangeduid als een beangstigende maar ook fascinerende kracht die 'alles wat vast is, oplost in lucht'. In een constante beweging breekt de moderniteit af en bouwt weer op, vernietigt wat niet langer voldoet, schept wat een volgend moment al weer verouderd is. Hoe hoger het tempo van dat proces, hoe minder mogelijkheid er nog is om betekenis te genereren. Als water stroomt betekenis glanzend van onvervulde beloften weg, als geld wordt er slechts potentie gegenereerd, geen andere waarde dan een commerciële. Door deze ademloze betekenisconsumptie ontstaat een leegte waarin alles wat er geproduceerd wordt, in telkens nieuwe, aantrekkelijk ogende mogelijkheden blijft hangen.

Wat vermogen de kunsten in een wereld waarin uitingen gedoemd zijn nooit betekenis te krijgen of betekenis in een oogwenk te verliezen? Getuige de vele forumdiscussies, lezingen en publicaties wordt die vraag meer dan ooit als klemmend ervaren en met een aan doodsdrift grenzende overgave gesteld, alsof er een einde naakt, een zoveelste einde, van alle kunsten. In een land met een zwakke, smal gedragen cultuurtraditie als Nederland is die vraag des te urgenter omdat de sociaaleconomische elite de zorg voor kunsten zoveel mogelijk naar de overheid heeft doorgeschoven. Maar de maatschappelijke steun voor overheidsfinanciering van de kunsten is niet langer vanzelfsprekend, en kunstenaars worden gedwongen zich te verantwoorden, commerciëler te worden, een groter publiek te bedienen, kortom, zich nadrukkelijker te manifesteren in een wereld die in straf tempo waarden verteert, betekenis uitholt, en er alleen op beducht is om in euro's af te rekenen.

Misschien zijn niet de kunsten zélf in een crisis, maar hoe er tegen de kunsten wordt aangekeken. Dat heeft een problematisch karakter gekregen, en van de weeromstuit gaan ook kunstenaars hun worsteling met de vorm en inhoud van hun kunst als problematisch ervaren. De blik van buiten wordt de blik van binnen, de blik waarmee ze hun eigen toewijding ineens als toberig, pathetisch of triviaal gaan bezien. Ze trokken zich uit de wereld terug en zetten ze zich aan het formuleren van een antwoord - het kunstwerk

waarmee ze zich weer toegang tot de wereld wilden verschaffen. Maar eenmaal terug blijkt hun status niet langer vanzelfsprekend. Zijn innig gekoesterde afzondering verschaft de kunstenaar geen bijzondere positie meer. Er is geen binnen of buiten meer, we zijn allemaal uit het 'binnen' geslingerd en verkeren in het 'buiten' - aan een gecultiveerde 'buitenstaanderpositie' kan de kunstenaar niet langer een speciaal, mythisch aura ontleen. Een overtuigend kader of de infrastructuur waarin het geloof in de kunst a priori gegeven is, is komen te vervallen. Dat geloof in de kunst moet telkens opnieuw in de samenleving bevochten worden, dus te midden van alle opwinding die door de massamedia golft.

Laat dat een opluchting zijn. Het heilige is eraf. De kunstenaar is verlost van het exclusieve en de narcistische kwellen die daaraan inherent is. Hij is bevrijd van de gepretendeerde transcendentie van de realiteit en het vermoeiende gedoe van zelfrechtvaardigende 'ideologieën', hij hoeft niet langer aan de werkelijkheid te lijden of bang te zijn dat hij zich zal verlagen of zijn oorspronkelijkheid zal verliezen - hij kan middenin het leven blijven staan en zich onderscheiden door een omgekeerde beweging teweeg te brengen en vanuit het 'buiten' weer een 'binnen' te scheppen, zodat wat vanzelfsprekend en onontkoombaar lijkt ineens stukt en diepte verkrijgt.

Indachtig Berhams aan Marx ontleende titel heet deze debatserie: 'De oplossing van de hedendaagse muziek'. De serie poogt te onderzoeken wat deze ontwikkelingen voor de hedendaagse muziek betekenen en hoe zij zich zou kunnen herpositioneren. De initiatiefnemers, musicoloog Sander van Maas en componist, dirigent en dichter Micha Hamel, willen hierover een scherp, inhoudelijk diepgaand gesprek voeren, niet alleen met direct betrokkenen uit de wereld van de hedendaagse muziek, maar ook met kunstenaars uit andere disciplines, zodat het debat mede wordt bepaald door de buitenwacht. Wat hen betreft gaan de ramen open, tijd voor frisse lucht.